

სამურაი - იაპონიის ისტორიის განუყოფელი ნაწილი

ნანა გელაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ქ. თბილისი,
ი. ჭავჭავაძის გამზირი N1, 0179, საქართველო.

+995599934977. nana.galashvili@tsu.ge

ORCID:0000-0003-2293-2637

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია იაპონური სპეციფიკური ფენომენის - სამურაების ცხოვრება - მოღვაწეობა, მათი აღზევება სამხედრო ასპარეზზე და ბოლოს - აღსასრული. ამ ჭრილში ყურადღება გამახვილებულია მათ მორალურ-ეთიკური ქცევების კოდექსზე - ბუშიდოზე, იდეოლოგიაზე, ცხოვრების წესზე, სამხედრო ხელოვნებაზე და სხვ. ამთავითვე ხაზგასასმელია, რომ სამურაების ფენა იაპონიის ისტორიის განუყოფელ კომპონენტს წარმოადგენს, რამდენადაც მთელი შუა საუკუნეების ხანგრძლივი დროის მანძილზე, ის ერთ-ერთ მთავარ აქტორს წარმოადგენდა ქვეყნის პოლიტიკურ, სამხედრო და სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში. სამურაები ისტორიის ასპარეზზე პირველად VIII საუკუნეში გამოჩნდნენ, როგორც ცალკეულ ფეოდალთა შეიარაღებული რაზმები. იმ დროიდან მოყოლებული, მათი სტატუსი და მნიშვნელობა თანდათან მატულობდა, რაც უშუალო კავშირში იყო ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებთან. ამაში, უპირველეს ყოვლისა, მოიაზრება პერმანენტული შიდა ომები ფეოდალურ საგვარეულოებს შორის, რომელთა მთავარ აქტორებს სწორედ სამურაები წარმოადგენდნენ. ისინი ვალ-

დებულნი იყვნენ ერთგული სამსახური გაეწიათ თავიანთი ბატონისათვის, დაეცვათ მისი ინტერესები როგორც ომიანობის, ისე მშვიდობიანობის პერიოდში.

ძლიერების ზენიტს სამურაებმა XVI საუკუნეში მიაღწიეს, როდესაც ისინი ქვეყნის ერთ-ერთ ყველაზე პრივილეგირებულ კლასად ჩამოყალიბდნენ. თუმცა, მოგვიანებით, მათმა სტატუსმა რადიკალურად იცვალა სახე, რაც დაკავშირებული იყო 1867/1868 წლების ბურჟუაზიულ რევოლუციასთან და იაპონიაში მიმდინარე ე. წ. მეიჯის რეფორმებთან. აღნიშნული მოვლენების შედეგს წარმოადგენდა სამხედრო-ფეოდალური სისტემის - შიოგუნატის დამხობა და იმპერატორის ერთპიროვნული მმართველობის აღდგენა იაპონიაში. ახალ ისტორიულ რეალობაში, როდესაც იაპონია განვითარების ვესტერნიზაციის გზას დაადგა, სამურაების სამხედრო შენაერთები უკვე ფეოდალური წყობილების დროშოქმულ გადმონაშთად იქნა აღიარებული. ამიტომაც სამურაების ლაშქარი გაუქმებულად გამოცხადდა და შესაბამისად, ის უკვე ისტორიის კუთვნილებად იქცა.

საკვანძო სიტყვები: სამურაი; იაპონია; ძენ-ბუდიზმი; ბუმიდო; შიოგუნატი.

შესავალი

პროფესიონალ მეომართა ფენის არსებობის ანალოგიები მრავლად მოიპოვება ფეოდალური ხანის ევროპისა თუ აზიის ქვეყნების ისტორიაში. მათგან სრულიად გამორჩეულია იაპონელი სამურაების ფენა თავისი სპეციფიკური და ორიგინალური მახასიათებლებით. ამიტომაც მის მიმართ გაუნელებელი ინტერესი ფიქსირდება როგორც ისტორიულ წარსულში, ისე თანამედროვე პერიოდში. ამის დასტურია დიდი რაოდენობით სამეცნიერო ნაშრომების, მხატვრული ლიტერატურის, სხვადასხვა ჟანრის ფილმებისა და თეატრალური წარმოდგენების არსებობა, რომლებიც ეძღვნება სამურაების ცხოვრება-მოდვაწეობას, მათ თავგანწირულ ბრძოლებს, საგმირო საქმეებს, სამხედრო ხელოვნებას და სხვ. მიუხედავად ამისა, ზოგადად, სამურაების თემა

იმდენად მრავლისმომცველია, რომ ის კვლავაც ამოუწურავ მასალას შეიცავს კვლევისა და შესწავლისათვის. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება წარმოდგენილი ნაშრომიც. კერძოდ, მასში ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით გადმოცემულია სამურაების ცხოვრება-მოდვაწეობის ძირითადი ეტაპები, მათი წარმოშობის წანამდღვრები და აღზევების გარემოებები. აღნიშნული პროცესები VIII საუკუნეში დაიწყო და XVI საუკუნეში დასრულებული სახე მიიღო, როდესაც სამურაების სამხედრო ფენა იაპონიის ერთ-ერთ ყველაზე პრივილეგირებულ კლასად ჩამოყალიბდა. აყვავების პერიოდს XIX საუკუნის შუა ხანებში სამურაების გავლენის სფეროების და პრივილეგიების შეზღუდვა მოჰყვა, საბოლოოდ კი ეს პროცესი სამურაების ფენის დამხობით დაგვირგვინდა. 1867/1868 წლებში დასავლური ნიმუშით იაპონიაში განხორციელებული მეიჯის რეფორმების ნუსხაში ერთ-ერთი უმთავრესი სწორედ სამურაების საკითხი იყო. კერძოდ, ცალკეული ფეოდალების დაქვემდებარებაში არსებული სამურაების საბრძოლო შენაერთები კანონგარეშედ გამოცხადდა, თავად სამურაებს საშუალება მიეცათ სამთავრობო სახელმწიფო სამსახურში ჩამდგარიყვნენ. რეფორმებით უკმაყოფილო სამურაებმა კი შეიარაღებული აჯანყება წამოიწყეს თავიანთი უფლებების აღდგენის მიზნით, თუმცა ამას სასურველი შედეგი არ მოჰყოლია - ხელისუფლებამ უმკაცრესი მეთოდებით ჩაახშო ამბოხება. ამით დასრულდა საუკუნეების მანძილზე ზენიტში მყოფი სამურაების ისტორიული ეპოქა. ზემოთ ხსენებული საკითხები ნაშრომში წარმოდგენილია სამურაების დრამატული მოვლენებით აღსავსე ცხოვრება-მოდვაწეობის შესახებ მოძიებული სხვადასხვა სამეცნიერო ლიტერატურის შესწავლის, მათში დაცული ცნობების ურთიერთშეჯერებისა და კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე.

მეთოდები

ნაშრომში წარმოდგენილი საკითხების შესწავლის მიზნით, გამოყენებულია ისტორიულ-აღწერითი მეთოდი, რაც გულისხმობს ისტორიული ფაქტებისა და მოვლენების მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების მოძიებას, მათი მახასიათებლების ობიექტურად წარმოჩენას და ანალიზს, რის საფუძველზეც შესაძლებელი

ხდება სათანადო დასკვნების გამოტანა. კვლევის პროცესში გამოყენებულია ასევე სამეცნიერო ლიტერატურის ურთიერთმეჯერებაზე და მათ მონაცემთა კრიტიკულ ანალიზზე დაფუძნებული ისტორიულ-მედარებითი, შინაარსობრივი გააზრების და კვლევის მეთოდი.

მსჯელობა

მსოფლიოს ხალხთა ისტორიაში სრულიად გამორჩეულ ფენომენს წარმოადგენს იაპონელი სამურაების მეომართა ფენა, რომელიც რადიკალურად განსხვავდება ფეოდალური ხანის ევროპისა თუ აზიის ქვეყნებში არსებული სამხედრო ძალებისგან თავისი ორიგინალურობით, სპეციფიკური მახასიათებლებით, იდემალებით მოცული ცხოვრების წესით, იდეოლოგიით და კულტურით. სწორედ ფეოდალური ხანის იაპონიის მკაცრმა ისტორიულმა რეალობამ განაპირობა ხსენებული ფენის წარმოშობას, რომლის მიმართ ინტერესი არ ცხრება. ამის დასტურია უამრავი რაოდენობის სამეცნიერო ნაშრომები და მხატვრული ლიტერატურა, ასევე სხვადასხვა ჟანრის ფილმები და თეატრალური წარმოდგენები, რომლებიც ეძღვნება სამურაების ცხოვრება-მოდვაწეობას, მათ თავგანწირულ ბრძოლებს, საგმირო საქმეებს, სამხედრო ხელოვნებას და სხვ. თუმცა, ზოგადად, სამურაების თემა იმდენად მრავლისმომცველია, რომ ის კვლავაც ამოუწურავ მასალას მოიცავს კვლევისა და შესწავლისათვის.

ტერმინი „სამურაი“ მომდინარეობს იაპონური ზმნიდან „საბურაუ“ (რომელმაც შემდგომ ტრანსფორმაცია განიცადა „სამურაის“ ფორმით), რაც ნიშნავს – სამსახურს, ბატონის დაცვას. აქედან გამომდინარე, სამურაი ეწოდა წარჩინებული პირის ან ფეოდალის სამხედრო მოსამსახურეს. თავდაპირველად ტერმინები „სამურაი“ და „ბუში“ (იაპონურად ნიშნავს – მეომარს) გამოიყენებოდა იმ პირთა აღსანიშნავად, რომლებიც საგუშაგო სამსახურს ასრულებდნენ საიმპერატორო სასახლეში, პატრულირებდნენ ქალაქის ქუჩებში, მოედნებზე და ითავსებდნენ პოლიციის ფუნქციებსაც (Искендеров, 1984: 337-339; Теимс, 2009: 81-84). მოგვიანებით, იაპონიაში ფეოდალური ურთიერთობების განმტკიცების კვალად, სამურაებს უწოდებდნენ შეიარაღებული რაზმების წევ-

რებს, რომლებიც ჩამოაყალიბეს სპეციფიკური სახეობის მამულე-ბის – შიონების მფლობელებმა, თავიანთი კარმიდამოს დასაცავად მოწინააღმდეგე ფეოდალთა თავდასხმებისგან და გლეხთა ამბოხებების ჩასახშობად.

სამურაები გლეხთა ფენას მიეკუთვნებოდნენ ანუ მდაბიო წარმომავლობის იყვნენ, რომლებიც თავდაპირველად მიწასთან იყვნენ დაკავშირებულნი. მათი გარკვეული ნაწილი, ძირითადად ფიზიკურად ძლიერი გლეხები ნებაყოფილობით გადადიოდნენ სიუზერენის სამხედრო სამსახურში მცველების ფუნქციით. სამურაების პირველი რაზმები იაპონიაში VIII საუკუნეში გაჩნდა, რომელთა მთავარ მოვალეობას წარმოადგენდა ბატონის მიმართ ერთგული სამსახური როგორც მშვიდობიან, ისე ომიანობის პერიოდში. ფეოდალურ საგვარეულობს შორის ურთიერთობების გამწვავების კვალდაკვალ სამურაების მცირერიცხოვანი რაზმები თანდათან ფართოვდებოდა და უკვე ლაშქრად ყალიბდებოდა. ერთგული სამსახურის საზღაურად ისინი ღებულობდნენ საკვებს, საცხოვრებელს, ზოგჯერ - მიწასაც გლეხებითურთ. ასე რომ, სამურაების გარკვეული ნაწილი დროთა ვითარებაში თავად ხდებოდა გავლენიანი ფეოდალი, რომელიც ექსპლოატაციას უწევდა თავის უწინდელ თანამომემებს – გლეხებს. იმ დროისათვის სამურაები უკვე საბოლოოდ ჩამოშორებულნი იყვნენ მიწას და გლეხთა ფენას (გელაშვილი, 2012: 162). მეომართა ფენის ფორმირების მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორები იყო განუწყვეტელი ფეოდალური შინაომები, გლეხთა აჯანყებები, ასევე ომები ქვეყნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში მოსახლე აინების – იაპონიის უძველეს მკვიდრთა შთამომავლების წინააღმდეგ. ამ ბრძოლებში აქტიურად იყვნენ ჩართულნი სახელმწიფო მიწებიდან აყრილი გლეხებიც, რომლებიც სამურაების რაზმებში ერთიანდებოდნენ (Спеваковский, 1981: 11). რაც უფრო ხშირი იყო ქვეყანაში სამხედრო დაპირისპირება ფეოდალურ საგვარეულოებს შორის, მით უფრო აქტუალური ხდებოდა სამურაების ძალის საჭიროებაც. ასე რომ, ომები მათ უმთავრეს საარსებო წყაროს წარმოადგენდა.

გაძლიერების კვალდაკვალ, სამურაების ფენა რთულ იერ-არქიულ სისტემად ჩამოყალიბდა: დაიყო სხვადასხვა დონის რანგებად, რომელთა უფლება-მოვალეობანი, ქონებრივი და მატერიალური მდგომარეობა ერთმანეთისგან განსხვავდებოდა, ასევე თითოეულ მათგანს თავთავისი სახელწოდება ჰქონდა. შუა საუკუნეების იაპონიაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესებიდან გამომდინარე, სამურაების პრივილეგიები სულ უფრო ფართოდებოდა და საბოლოოდ მათი დამოუკიდებელ კლასად ფორმირება მოხდა. შესაბამისად, ისინი იერარქიულ კიბეზე სულ უფრო ზევით მიწევდნენ, რითაც ძველ გვაროვნულ არისტოკრატიას უფლებამოსილებაში და პრივილეგიებში ეცილებოდნენ. ზოგიერთმა მათგანმა სახელისუფლებო პირამიდის უმაღლეს ეშელონებშიც შეაღწია და შიოგუნის უახლოეს გარემოცვაში ირიცხებოდა (Теимс, 2009: 100-101). აღნიშნული პროცესები XII საუკუნეში დაიწყო და XVI საუკუნეში დასრულებული სახე მიიღო, როდესაც სამურაების სამხედრო ფენამ თავის ძლიერების ზენიტს მიაღწია და იაპონიის ყველაზე პრივილეგიურულ კლასად იქცა.

სამურაების ფენის ფორმირებას მოჰყვა მათი მორალურ-ეთიკური ნორმების კოდექსის – ბუშიდოს¹ შექმნა, რომელშიც ჩამოყალიბებული იყო სამურაების უფლება-მოვალეობები, ქცევის ნორმები, მორალური პრინციპების სისტემა, მსოფლმხედველობა და სხვ. ბუშიდოს თანახმად, სამურაის სამი მთავარი თვისება უნდა ჰქონოდა: სიბრძნე, ჰუმანურობა და სიმამაცე. ამ თვისებებზე იყო აგებული ის მორალური პრინციპები, რომლებსაც აღნიშნული კოდექსი შეიცავდა. მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება ფოკუსირებული იყო ისეთ სულიერ ფასეულობებზე, როგორცაა: საქმისადმი ერთგულება, პრინციპულობა, გამბედაობა, პატიოსნება, სისადავე, თვითკონტროლის და თავმეკავების უნარი, პირადი გამორჩენის და ფულის სიძულვილი (Japan in Modern History, 1995: 89-90; Inazo Nitobe, 2012: 56). ბუშიდო თავის მიმ-

¹ბუშიდო სამი იერგლიფისგან შედგება: 1. ბუ – შუბის შეჩერება; 2. ში – მეომარი, რანდი, კეთილშობილი ადამიანი, ანუ ბუში ეს არის ადამიანი, რომელსაც ძალუძს შეინარჩუნოს მშვიდობა როგორც ბრძოლის საშუალებით, ისე ნებისმიერი სხვა გზით. 3. დო - გზა. მოკლედ კი ტერმინი “ბუშიდო” ითარგმნება, როგორც “მეომრის გზა”.

დევრებში აღვივებდა სიყვარულს და პატივისცემის გრძნობას იარაღის მიმართ, ამასთან, კიცხავდა მის უადგილოდ გამოყენებას. ბუშიდოს ეთიკური ნორმებიდან გამომდინარე, სამურაისთვის ყველაზე მაღალი შეფასება იყო მის საფლავზე გაკეთებული შემდეგი სახის ეპიტაფია: „მას არასოდეს დაუჩაგრავს სუსტი და არასოდეს დაუხევია უკან ძლიერის წინაშე“ (Pictorial Encyclopedia of Japanese Culture, 1990:34-35). დროთა განმავლობაში ბუშიდო ტრადიციად იქცა და თანამედროვე პერიოდშიც ახორციელებს იაპონიაში მარეგულირებელ ფუნქციას, მისი სული მრავალმხრივ მართავს იაპონელთა ქცევას, შეგნებულად თუ ქვეცნობიერად ისინი მიჰყვებიან მას (პრონიკოვი, ლადანოვი, 1991:131). ასე რომ, ბუშიდოს ფესვები მეტად ღრმად არის გამჯდარი იაპონელთა ცნობიერებაში.

სამურაების ბრძოლის ტაქტიკისა და სტრატეგიის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ჩინურმა ტრაქტატებმა. მათგან ერთ-ერთ საუკეთესოდ აღიარებულია ძვ.წ. VI-V საუკუნეთა მიჯნაზე მოღვაწე დიდი ჩინელი მხედართმთავრისა და სამხედრო თეორეტიკოსის –სუნ მის ტრაქტატი სამხედრო ხელოვნების შესახებ, რომელიც ხანგრძლივი დროის მანძილზე სამხედრო საქმის უმთავრეს სახელმძღვანელოს წარმოადგენდა არა მხოლოდ ჩინეთში, არამედ მის საზღვრებს მიღმაც, მათ შორის იაპონიაში. მასში დეტალურადაა აღწერილი ომის წარმართვის ტაქტიკისა და სტრატეგიის ყველა ნიუანსი. თავისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ხსენებული ნაშრომი მსოფლიოს არაერთ ენაზეა თარგმნილი, მათ შორის – ქართულად (სუნ ძი, 2009: 5-7).

სამურაისთვის აუცილებელი უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას სწავლა-აღზრდის საგანგებოდ შემუშავებული სისტემა განსაზღვრავდა, რომელიც სხვადასხვა დისციპლინათა ფართო სპექტრს მოიცავდა. მომავალი სამურაებისთვის განკუთვნილ სკოლებში, საბრძოლო საგნებთან (ფარიკაობა, მშვილდოსნობა, ჯირითი, ორთაბრძოლის სხვადასხვა სახეობა) და სპორტულ ვარჯიშებთან ერთად, ისწავლებოდა: ფსიქოლოგია, ეთიკა, ჩინეთის და იაპონიის ისტორიები, ლიტერატურა, ფილოსოფია, ჩინური ენა და სხვ. ამის მიზანი ის იყო, რომ სამურაი არა მხოლოდ კარგი მე-

ომარი, არამედ ერუდირებული და ინტელექტუალურად დახვეწილი პიროვნება უნდა ყოფილიყო. სამურაის წოდება მემკვიდრეობით გადადიოდა: სამურაის ვაჟი აუცილებლად სამურაი ხდებოდა (თავდაპირველად ეს გოგონებზეც ვრცელდებოდა) და მას ეს პატარაობიდანვე ჰქონდა ჩანერგილი. ამიტომაც იყო, რომ უდიდესი ყურადღება ექცეოდა მომავალი თაობის ბუშიდოს სულისკვეთებით აღზრდას. ვაჟი ითვლებოდა ოჯახის მემკვიდრედ, გვარის გამგრძელებლად და შესაბამისად, მისი დაზადება ზარზემით აღინიშნებოდა. ერთი წლის თავზე მამა მას სათამაშო ხმაღს ჩუქნიდა სიმბოლურად. მომავალ სამურაის პატარაობიდანვე ასწავლიდნენ უფროსების, უპირველეს ყოვლისა კი, მშობლების პატივისცემას, თავის სიუზერენისადმი ერთგულების გრძნობის გამომუშავებას (Спеваковский, 1981: 19). დიდი პატივისცემით სარგებლობდნენ ახალგაზრდა სამურაების მასწავლებლები, რომლებიც უვითარებდნენ მათ ისეთ თვისებებს, როგორცაა: სიმამაცე, ამტანობა, სიმშვიდე, მტკიცე ნებისყოფა. მათ ისეთ დავალებებს აძლევდნენ, რაც შიშის გადალახვასთან იყო დაკავშირებული, მაგალითად: ღამით სასაფლაოზე გზავნიდნენ, ზამთარში ფეხშიშველა ატარებდნენ, ღამეებს ათევიებდნენ ღია ცის ქვეშ, პერიოდულად ჭამას უკრძალავდნენ და სხვა.

15 წლის შესრულებისას, სამურაი უკვე სრულწლოვნად ითვლებოდა და მას ნამდვილი იარაღი გადაეცემოდა (მანამდე მას იარაღის ტარების უფლება არ ჰქონდა), უპირველეს ყოვლისა, ეს იყო ხმალი, გოგონებს კი პატარა ხანჯალი გადაეცემოდა. იმავდროულად სამურაის ახალი ვარცხნილობა – საკაიაკი უკეთდებოდა: თავის ზემო ნაწილს პარსავდნენ, დანარჩენ თმას ცხიმით უპრიალებდნენ, რომელსაც უკრავდნენ კეფაზე ცხენის კუდივით, ასევე ან ნაწნავს უკეთებდნენ ან ერთად შეუკრავდნენ (Clavell, 1999: 34-35). ახალგაზრდას თავზე სპეციალურ თავსაბურავს ახურავდნენ (იაპონურად - ებოში) და უფროსი სამურაის სამოსს აცმევდნენ. ეს საზეიმო ცერემონია მთავრდებოდა მთელი ოჯახის ტაძარში წასვლით, სადაც ვაჟის ახალი სახელით მონათვლა ხდებოდა (Спеваковский, 1981: 38-39). ამიერიდან ახალგაზრდა სამურაი თავისუფლებას იძენდა თავის ქმედებებსა და გა-

დაწყვეტილებებში, ის მეომართა ფენის სრულუფლებიანი წევრი ხდებოდა. ამ კონტექსტში აღსანიშნავია, რომ სამურაის სიტყვას ყოველგვარი გარანტიის გარეშე იჯერებდნენ, ის ფიცს არ დებდა, ვინაიდან ეს მისი ღირსების შელახვად ითვლებოდა. საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებისათვის, სამურაი ვალდებული იყო გამოეწროთ სული და სხეული, ეზრუნა თვითსრულყოფისათვის. მას მაქსიმალურად უნდა შეეზღუდა პირადი მოთხოვნილებები და საზოგადოებაში თავი ღირსეულად უნდა დაეჭირა. ამასთან ერთად, მას არ უნდა გამოემჟღავნებინა თავისი შინაგანი განცდები – მისი სახის გამომეტყველება დაცლილი იყო ემოციებისგან, გაშეშებული ნიღბის მსგავსად, რათა მოწინააღმდეგეს არ შეეცყო მისი სულიერი განწყობა.

სამურაის არა მხოლოდ შინაგანი სულიერი სამყარო და ცხოვრების წესი იყო გამორჩეული, ის ვიზუალურადაც განსხვავდებოდა საზოგადოების სხვა ფენებისაგან. ყოველდღიურობაში სამურაები ტრადიციული თარგის რუხი ფერის კიმონოს, ფართო შარვალს (ჰაკამა) და მოსასხამს (ჰეოსო) ატარებდნენ. კიმონოს სამურაის საგვარეულოს გერბი ანუ მონი ამშვენებდა, რომელზეც გამოსახული იყო რომელიმე გეომეტრიული ფიგურა ან კიდევ ცხოველები და ციური სხეულები, ხშირად მონი დატანებული იყო ჩაფხუტზე და იარაღზეც. საზეიმო ვითარებაში სამურაი ზემოდან გახამებულ მოსასხამს ატარებდა (ჰაორი ჰაკამა), რომელსაც ფრთების მსგავსი აწეული მხრები ჰქონდა, ზურგზე კი კონკრეტული სამურაის ბატონის მონი იყო გამოსახული (Тернбулл, 2007: 6).

სამურაი მუდამ განსაკუთრებულად მოწესრიგებული უნდა ყოფილიყო: ჩაცმულობით, ვარცხნილობით, სისუფთავით, რასაც ის ყოველდღიურ რეჟიმში გარკვეულ დროს უთმობდა, ვალდებული იყო ყოველ დილით ოთხ საათზე ამდგარიყო, შემდეგ ბანაობდა, პემზით იხეხავდა ხელებს და ფეხებს, იჭრიდა ფრჩხილებს, იპარსავდა შუბლზე თმას (როგორც ზემოთ აღინიშნა, სამურაებს განსაკუთრებული ვარცხნილობა ჰქონდათ), სპეციალურ სითხეს იკპურებდა. მისი კვების რაციონი ძირითადად შედგებოდა თევზისგან, ბრინჯისგან, წყალმცენარეებისგან, ხილ-ბოსტნ-

ეულისგან, ფართოდ გამოიყენებოდა ასევე სოიოს პროდუქტები. მშვიდობიანობის პერიოდში დროის უმეტეს ნაწილს სამურაები საბრძოლო ვარჯიშებს უთმობდნენ. იმხანად წარმოქმნილმა სხვადასხვა საბრძოლო ტექნიკამ საფუძველი ჩაუყარა არაერთ თანამედროვე სამხედრო ხელოვნების დარგს, მაგალითად: ფარიკაობას, აიკიდოს, კენდოს, ძიუდოს, კარატეს, სუმოს. მათი უმეტესობა დღეისათვის სამხედრო ხელოვნებიდან სპორტულ სახეობად იქცა, თუმცა, იმავდროულად მათში რელიგიური ფილოსოფიის, ასევე სულიერი და მორალური ასპექტებიცაა ჩართული (Naoki, 2001: 58-59).

ვარჯიშებთან ერთად, სამურაებს სათანადო დრო დასვენებისთვის ჰქონდათ გამოყოფილი. ასეთ დროს ისინი ხელოვნების სხვადასხვა დარგით იყვნენ დაკავებულნი, მაგალითად: ხატვით, პოეზიით, მუსიკის და ეპიკური ნაწარმოებების მთხრობელთა მოსმენით, იაპონური ჭადრაკის – შიოგის და ჩინური სამაგიდო თამაშის - გოს თამაშით. ეს უკანასკნელნი არა მხოლოდ უბრალო გასართობი საშუალებები იყო, არამედ სერიოზული ინტელექტუალური, გონებრივი სავარჯიშოებიც, ბრძოლის წარმოების სტრატეგიაში და ტაქტიკაში(Тернбул,2009:50-51). განტვირთვის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენდა ჩაის სმის ცერემონია ჩაის სახლებში. სამურაები ერთობოდნენ ასევე ე.წ. კემირით – ეს იყო ბურთით (რომელიც ირმის ტყავისგან მზადდებოდა და ნახერხით იტენებოდა) თამაში, რომელიც ჩინეთიდან გავრცელდა და პოპულარული იყო სასახლის კარის არისტოკრატთა შორის. აღსანიშნავია, რომ ხმაურიანი გართობის მოყვარული სამურაები ამჯობინებდნენ ალკოჰოლური სასმელების მიღებას და ე. წ. მხიარულ კვარტლებში ლამაზმანებთან დროსტარებას (Тернбул, 2009:53). სანახაობრივი გასართობებიდან მათთვის ყველაზე საყვარელი იყო ნოს თეატრი, რომელიც თავისი არსით სამურაების იდეოლოგიას - ძენ-ბუდიზმის პრინციპებს ეფუძნებოდა.

ცხადია, რომ ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად, საგანგებო ყურადღება ექცეოდა იარაღის წესრიგში ქონას, რომელიც მუდმივ საბრძოლო მზაობაში უნდა ყოფილიყო. თითოეული მათგანი საგულდაგულოდ იწმინდებოდა, პრიალდებოდა, მოწმდებოდა

და დაცულ ადგილას ინახებოდა. რაც შეეხება სამურაის საომარ ალჭურვილობას, ადრეულ ხანაში მთავარი საბრძოლო იარაღი იყო მშვილდისარი, ცოტა მოგვიანებით მას დაემატა ხმალი და შუბი. XVI საუკუნის შუა ხანებში კი იაპონიაში ევროპიდან (პორტუგალიელი ვაჭრების მეშვეობით) ცეცხლსასროლმა იარაღმა შეაღწია, რამაც ნამდვილი გადატრიალება მოახდინა სამხედრო სფეროში, შეიცვალა ბრძოლის წარმოების ტაქტიკა და სტრატეგია, დაიხვეწა სამხედრო ხელოვნება (Ebrey and others, 2009: 182-183). იაპონიაში მიმდინარე განუწყვეტელი შიდა ომები ხელს უწყობდა სამხედრო ხელოვნების სრულყოფას, სხვადასხვა ალჭურვილობის და იარაღის დამზადების ტექნიკის დახვეწას, რაც თავის მხრივ, გამოყენებითი ხელოსნობის უაღრესად მაღალ დონეზე განვითარების შედეგს წარმოადგენდა.

ხელოვნების რანგში იყო აყვანილი სამურაის იარაღის დამზადების ტექნოლოგია, რასაც მხოლოდ ოსტატთა რჩეული ნაწილი ფლობდა. ამ კონტექსტში, უპირველეს ყოვლისა, სამურაის ლეგენდარული ხმალი – კატანა უნდა ვახსენოთ. ხაზგასასმელია, რომ სამურაის ხმალი არ იყო ჩვეულებრივი საბრძოლო იარაღი, ის წმინდა ნივთად მიიჩნეოდა, მისი დამზადების ოსტატის ხელობა კი ერთ-ერთ ყველაზე საპატიო და პრესტიჟულ პროფესიად ითვლებოდა. ამიტომაც იყო, რომ ეს ოსტატები მსხვილი ფეოდალების (ანუ დაიმიოების) განსაკუთრებული მფარველობით სარგებლობდნენ. რამდენადაც მათი ხელობა საკრალურად მიიჩნეოდა, თითოეული იარაღის დამზადებაზე მუშაობის დაწყებამდე ოსტატი საგანგებო განწმენდის რიტუალს ასრულებდა, ლოცულობდა და თეთრ სუფთა ტანსაცმელს იცმევდა. დამკვიდრებული რწმენის თანახმად, ხმლის დამზადებისას, ოსტატი კეთილმოსურნე სურვილებს შთაბერავდა მას, რაც ბრძოლაში წარმატების და გამარჯვების საწინდრად აღიქმებოდა. აქედან გამომდინარე, ბრძოლის ველზე სამურაის მარცხი ან გამარჯვება ხმლის სულიერ სიძლიერეს და ოსტატის პროფესიონალიზმსაც მიეწერებოდა (Искендеров, 1984:56; Стэнли-Бейкер, 2002:112). ხმლის დამზადების ტექნოლოგია ძალზე რთული პროცესი იყო. რკინისა და ფოლადის უამრავი სიფრიფანა ფენა ერთმანეთთან ისე

მჭიდროდ უნდა შედუღაბებულიყო, რომ ხმლის პირი მტკიცე და მეტად ბასრი გამოსულიყო. საამისოდ კი ხანგრძლივი და გულმოდგინე შრომა იყო საჭირო. საინტერესოა, რომ როდესაც ხმალს პატრონი ჩაიბარებდა, მის გარდა აღარავინ უნდა შეხებოდა მას, რადგანაც ეს დიდ შეურაცხყოფად ითვლებოდა. სამურაის სიკვდილის შემთხვევაში, ხმალი მასთან ერთად იმარხებოდა მიწაში, თანაც გადატეხილი სახით, რათა აღარავის გამოეყენებინა. ხელოვნების ნიმუშებს წარმოადგენდნენ ასევე სამურაის შუბი, მშვილდისარი და ეგზოტიკური თავსაბურვები. შუბის და მშვილდისარის დასამზადებლად ხის განსაკუთრებული ჯიშები და მცენარეები გამოიყენებოდა, რომლებიც საგულდაგულოდ მუშავდებოდა, პრიალდებოდა და ლაქით იფარებოდა. სამურაის საბრძოლო ჩაფხუტი (კაბუტო) რკინისგან იყო დამზადებული, მისი ზემოთა ნაწილი მდიდრულად და პომპეზურად იყო გაფორმებული ირმისა და ხარის რქებით, ფერადი ბუმბულებით, პაპიემამესგან დამზადებული ზღვის ნიჟარებით, თეატრალური ნიღბებით და სხვა მოსართავი საშუალებებით, რათა უფრო შთამბეჭდავი საბრძოლო იერი მისცემოდა და ვიზუალური ეფექტი მოეხდინა (Тернбулл, 2007: 33). ეს ყველაფერი ჩაფხუტს ხელოვნების ნატიფ ნიმუშად აქცევდა.

ბუშიდოს სულით აღზრდილ მეომარს სისხლ-ხორცეულად ჰქონდა გამჯდარი თავისი მოვალეობები და პასუხისმგებლობა სიუზერენის წინაშე. ჭეშმარიტ სამურაიდ ითვლებოდა ის, ვინც მზად იყო მომკვდარიყო ბრძოლის ველზე ან თავი მოეკლა, ოღონდ ტყვედ არ ჩავარდნილიყო. ამ მხრივ იაპონელი სამურაი მკვეთრად განსხვავდებოდა დასავლეთევროპელი შუა საუკუნეების რაინდისაგან. თუკი ამ უკანასკნელს ტყვეობაში ყოფნა სირცხვილის ჩრდილს არ აყენებდა, სამურაისთვის ეს უბრალოდ წარმოუდგენელი იყო: ტყვედ ჩაბარებას, ის სიკვდილს ამჯობინებდა. თუკი ის სულმოკლეობას გამოიჩენდა და ნებისმიერ ფასად სიცოცხლის შენარჩუნებას შეეცდებოდა, ის მთელ თავის საახლობლოსთან ერთად, სამუდამოდ შერცხვენილი და სახელგატეხილი იყო (Varley and Nobuko, 1970: 32-33). ამიტომაც ხშირი იყო შემთხვევები, როდესაც სამურაები ბრძოლის ველზე იკლავ-

დნენ თავს, რათა მტრის ხელთ ცოცხლები არ მოხვედრილიყვნენ. ამ სასტიკ რიტუალს, რომელიც საყოველთაოდაა ცნობილი, ჰარაკირი ეწოდება. ჰარა – იაპონურად სიტყვასიტყვით ნიშნავს – მუცელს, გადატანითი მნიშვნელობით კი აღნიშნავს – სულს, გონებას, დაფარულ აზრებს; კირი – ნიშნავს – გაკვეთას, გახსნას, გაფატვრას. ამრიგად, ჰარაკირი ნიშნავს მუცლის გაფატვრას. თუმცა, ამ ტერმინში უფრო ღრმა აზრი იყო ჩადებული; კერძოდ, ტრადიციულად, იაპონელები მუცელს ადამიანის ემოციური არსებობის შინაგან წყაროდ მიიჩნევდნენ, მისი გაკვეთა კი დაფარული და ქეშმარიტი ზრახვების გამომზეურებად აღიქმებოდა. ამ ქმედებით მეომარი თავისი ცოდვებით დამძიმებული სხეულიდან თითქოს სულს ანთავისუფლებდა (პრონიკოვი, ლადანოვი, 1991: 131-132). აქვე შევნიშნავთ, რომ თავად იაპონელები ხსენებული რიტუალის აღმნიშვნელად უფრო ხშირად ხმარობენ ტერმინებს – “სეპუკუ” ან “კაპუკუ”, დასავლურ სამყაროში კი – “ჰარაკირის” სახით გავრცელდა. მართალია, ორივე სიტყვა (სეპუკუ და ჰარაკირი) ერთიდაიგივე იეროგლიფებით იწერება, მაგრამ სხვადასხვაგვარად იკითხება. ეს იმით აიხსნება, რომ ერთ შემთხვევაში იეროგლიფები ჩინური ენის შესატყვისად იკითხება (სეპუკუ), მეორე შემთხვევაში კი – იაპონურად ანუ ჰარაკირი (Кодекс Бусидо, 2003: 12).

სამურაი ჰარაკირის შემდეგ შემთხვევებში იკეთებდა: თუკი ბუშიდოს ნორმებს დაარღვევდა, მისი ღირსება შეილახებოდა, ტყვედ ჩაუვარდებოდა მოწინააღმდეგეს, ღალატს ჩაიდენდა ანდა ბატონის დავალებას რაიმე მიზეზით ვერ შეასრულებდა, ასევე მისი სიუზერენის გარდაცვალების შემთხვევაში. ხაზგასასმელია, რომ ჰარაკირი მხოლოდ სამურაების პრეროგატივას წარმოადგენდა, რითაც ხაზი ესმებოდა იმას, რომ ისინი გამორჩეულად მამაცები, უშიშრები და მტკიცე ნებისყოფისანი იყვნენ. სამურაის ხმლის დამზადების აღიარებული ოსტატი ცუკაჰარა ბოკუდენი წერდა: “საკუთარი ხმლით სიკვდილი უდიდესი პატივია ქეშმარიტი სამურაისთვის, მისი ხმალი არასოდეს არის თვითმკვლელობის იარაღი, იგი სულიერი თვითგამორკვევისა და თვითდისციპლინის აღმასრულებელი ინსტრუმენტია: შეიცანი სული შენი,

შეითვისე ფიქრი შენი და სიკვდილი იქცევა არარაობად, სიცარიელედ, შენი დიდების წამად” (რატიანი, 2000: 65).

ხაზგასასმელია, რომ ჰარაკირი უბრალო თვითმკვლელობა კი არ იყო, არამედ ხელოვნების რანგში აყვანილი თეატრალიზებული წარმოდგენის ტოლფას რიტუალს წარმოადგენდა. ის მსჯავრდებული სამურაის ბატონის რეზიდენციაში ღამის საათებში, საზეიმო ვითარებაში ტარდებოდა. მუსიკალური საკრავების თანხლებით, აბრეშუმის წითელ ბალიშზე მუხლებზე მჯდომი (იშვიათად, ფეხზე მდგომი) სამურაი სპეციალური ხანჯლით (იაპ. –კუსუნგობო), რომელიც 25 სმ სიგრძისა იყო და ოჯახურ რელიკვიას წარმოადგენდა, მუცელს იჭრიდა ჯერ ჰორიზონტალური მიმართულებით – მარცხნიდან მარჯვნივ, შემდეგ კი – ვერტიკალურად. ამასთან, მუცელი ისე უნდა გაეჭრა, რომ გარშემომყოფთ მისი შიგნეულობა დაენახათ (თუმცა, არსებობდა განსხვავებული ჭრილობებიც). ითვლებოდა, რომ ამ გზით მეომარი თავისი სხეულიდან სულს ათავისუფლებდა, ამასთანავე ამით ამტკიცებდა, რომ ის მამაცი და უშიშარი რაინდი იყო. მოგვიანებით, კერძოდ მეიჯის რესტავრაციის (1867/1868წ.წ.) წინა პერიოდში აღნიშნული პროცედურა გაცილებით გამარტივდა: საკმარისი იყო მუცელში ხანჯლის ერთი შერჭობა, ან კიდევ დამხმარე პირი (იაპონურად -კაიშიაკუ) ხმლით თავს კვეთდა სიკვდილმისჯილს. დროთა ვითარებაში ეს ფუნქცია ჯალათს დაეკისრა (პრონიკოვი, ლადანოვი, 1991: 133-134; გელაშვილი, 2012: 171). საერთოდ, ჭრილობის მიყენების ხერხი თავად სამურაიზე იყო დამოკიდებული, მის ამტანობაზე, ნებისყოფაზე და მოთმინებაზე. იმ შემთხვევაში, როდესაც ჰარაკირის პროცესი ჭიანურდებოდა ანუ დაჭრილი სამურაი არ კვდებოდა, დამხმარე პირს ევალებოდა მისი ტანჯვა ყელის გამოჭრით შეემსუბუქებინა. ეს მისია თვითმკვლელის უახლოესი მეგობრის ან ნათესავის პრეროგატივას წარმოადგენდა. ამ უკანასკნელის გარდა, რიტუალში კიდევ ორი ადამიანი მონაწილეობდა: ერთი მათგანი ლანგრით პატარა ხმალს აწვდიდა სამურაის, მეორე კი მის მოკვეთილ თავს დამსწრეთ უჩვენებდა ამოსაცნობად (Спешковский, 1981: 41; Кодекс Бусидо, 2003: 15).

აღნიშნულმა ცერემონიამ საბოლოო ჩამოყალიბებული სახე ედოს ეპოქის დასაწყისში ანუ XVII საუკუნის დამდეგიდან მიიღო, როდესაც ის განსაკუთრებული პომპეზურობით სრულდებოდა. მკაცრად იყო განსაზღვრული ყველა დეტალი, რიტუალის მონაწილეთა ჩაცმულობა, პროცედურის მიმდინარეობის სცენარი და რეგლამენტი. ამასთან, სხვადასხვა შეძლების სამურაისტვის განსხვავებული იყო მისი შესრულების ადგილი, სადაც წინასწარ სპეციალური ფარდული იგებოდა. ჰარაკირის აქტის სისასტიკის მიუხედავად, საგანგებო ყურადღება ექცეოდა ესთეტიურ მხარეს და მთლიანობაში პროცედურა საზეიმო ხასიათს ატარებდა. სიკვდილმისჯილი სამურაი წინა სადამოს ახლობლებს პატიუბდა, მათთან ერთად მხიარულობდა და საკეს მიირთმევდა, ბოლოს კი გამოოსამშვიდობებელი სიტყვით მიმართავდა დამსწრეთ. ჰარაკირის შესრულების წესს და საჭირო უნარ-ჩვევებს ბავშვობიდან ასწავლიდნენ სამურაის შვილებს, როგორც ვაჟებს, ისე გოგონებს (Inazo, 2012:107). ადრეულ ხანებში სამურაის ცოლი მასთან ერთად იჭრიდა ყელს ხანჯლით, რომელიც ქმრისგან მიღებული საქორწილო საჩუქარი იყო ან კიდევ – ხმლით, რომელსაც მას მამა ჩუქნიდა სრულწლოვანად გახდომისას. სამურაის ცოლს თავი უნდა მოეკლა არა მხოლოდ მეუღლის სიკვდილის შემთხვევაში, არამედ თავმოყვარეობის შელახვისა და მეუღლისათვის მიცემული სიტყვის გატეხვის გამოც. საბედნიეროდ, დროთა ვითარებაში სამურაების ცოლებს ეს უმძიმესი ვალდებულება მოეხსნათ, მაგრამ დაქვრივების შემდეგ, მათ მეორედ გათხოვების უფლება არ ჰქონდათ.

ჰარაკირზე საუბრისას, საყურადღებოა კიდევ ერთი გარემოება; ცნობილია, რომ ქრისტიანული რწმენის მიხედვით, თვითმკვლელობა დიდ ცოდვად ითვლება. იაპონელებში კი აღნიშნული მოვლენა ტრადიციულად, სიმამაცის და ვაჟკაცობის სიმბოლოდ მიიჩნეოდა, პიროვნება კი, რომელიც სიცოცხლეს საკუთარი ხელით ხელყოფდა, ამით თავის სულიერ და ფიზიკურ ძლიერებას ამტკიცებდა. ამიტომაც მას სამარადისო დიდება ელლდა. საკითხისადმი ამგვარი მიდგომის შედეგს წარმოადგენდა, რომ იაპონიის მთელი ისტორია აღსავსეა სხვადასხვა სახის თვითმკვლელობებით, რომელიც ხშირად ჯგუფურ ხასიათს ატარებ-

და. მათ შორის პირველი ადგილი შეეყვარებულებს ეჭირათ, რასაც შინჯიუ (იაპონურად – შეთანხმებული თვითმკვლელობა), ასევე - დეაიოში (იაპონურად – რომანტიკული თვითმკვლელობა) ეწოდება (პრონიკოვი, ლადანოვი, 1991: 135). მართალია, XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან თვითმკვლელობის ეს სახეობები ოფიციალურად აიკრძალა, მაგრამ მათი ფესვები იმდენად ღრმად გამჯდარი აღმოჩნდა იაპონელთა ცნობიერებაში, რომ შემდგომ ხანებშიც არ გამქრალა. როგორც ჩანს, გარკვეულწილად ამას განაპირობებდა სოციალური გარემო, სპეციფიკური ეროვნული შტრიხები და ტრადიციები, ამ თვალსაზრისით არანაკლებ როლს ასრულებდა ბუშიდოს მორალურ-ეთიკური ნორმები. გასათვალისწინებელია ასევე ის გარემოებაც, რომ იაპონელებს ძველთაგან სწამდათ ადამიანის მრავალჯერადი დაბადება. აქედან გამომდინარე, ამქვეყნიური ცხოვრებიდან ღირსეულად წასვლა, უკეთესი ხელახალი დაბადებისათვის განმსაზღვრელ პირობად მიიჩნეოდა (Кодекс бусидо, 2003: 14).

საუკუნეთა მანძილზე, როდესაც სამურაები ქვეყნის წართველ ავანგარდს წარმოადგენდნენ, ისინი სათანადო ყურადღების არეალში იყვნენ მოქცეულები ხელოვნების მოღვაწეთა მხრიდანაც. მათ ცხოვრება-მოღვაწეობას, საგმირო საქმეებს ეძღვნებოდა თეატრალური წარმოდგენები, მხატვრული ნაწარმოებები, ოდეები, იქმნებოდა სახელოვანი სამურაების პორტრეტები და ა. შ. XII საუკუნის ბოლოს, ლიტერატურაში ფართოდ გავრცელდა ისტორიულ-საგმირო ხასიათის ახალი ჟანრი - გუნკები (იაპონურად ნიშნავს – ჩანაწერებს მეომრების შესახებ), რომლებშიც წარმოჩენილი იყო სამურაების სიმამაცე ბრძოლის ველზე, სიუზერენისადმი ერთგულების ამსახველი ეპიზოდები, სიკვდილის მიმართ მათი გულგრილი დამოკიდებულება, ასევე აღწერილი იყო შინაომების ცალკეული დრამატული სცენები. აღსანიშნავია, რომ გუნკების ზოგიერთი ავტორი აფიქსირებდა ასევე სამურაების ქცევისა და ხასიათის ნეგატიურ მხარეებსაც, როგორცაა: ვერაგობა, სისასტიკე, უხეში ქცევები, პირად გამორჩენასა და კეთილდღეობაზე ზრუნვა (Искендеров, 1984: 64). ცხადია, რომ სამურაის ამგვარი იმიჯი რადიკალურად განსხვავდებოდა ბუში-

დოს მორალისგან. შესაძლოა, სამხედრო ეპოსების ავტორები ამით იმაზე მიაწინებდნენ, რომ სამურაებსაც, როგორც უბრალო მოკვდავებს, დადებითთან ერთად, უარყოფითი თვისებებიც გააჩნდათ. სწორედ გუნკების ჟანრს განეკუთვნება კამაკურას პერიოდის (1192-1333) საუკეთესო ლიტერატურული ნაწარმოებები, რომლებშიც საბრძოლო ეპოპეების სხვადასხვა სეგმენტები სიღრმისეულად და სისრულითაა წარმოჩენილი.

ამ კონტექსტში საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს ისტორიულ-ლიტერატურული ძეგლი „ჰაგაკურე“ („ფოთლებქვეშ დამალული“), რომელიც მსოფლიოს სხვადასხვა ენაზეა თარგმნილი, მათ შორის - ქართულად (იამამოტო ცუნეტომო, 2010). ნაშრომში გაერთიანებული ტექსტები დაწერილია სამურაების კლანების მეთაურთა მიერ და მიმართულია მეომრებისადმი. რომლებიც კრებულის სახით გამოიცა XVIII საუკუნეში. ნაშრომს ლაიტმოტივად გასდევს დარიგებები და მოწოდებები განათლების მიღებისკენ, სწავლისკენ, მშობლებისა და ბატონის მორჩილებისკენ, ერთგულებისკენ, პატიოსნებისკენ. მთლიანობაში, „ჰაგაკურეში“ წარმოდგენილი მსჯელობები, აღწერილი მოვლენები და რჩევა-დარიგებები აღიარებულია სამურაის პატიოსნების, ღირსების, ინტელექტის და სიბრძნის ეტალონად.

სამურაების იდეოლოგია. ისევე როგორც ზოგადად სამურაების თემა, ინტერესს იწვევს მათი იდეოლოგია, რომელიც მთლიანად განსაზღვრავდა მათი ცხოვრების წესს და კრედოს. თავდაპირველად სამურაების რწმენის ობიექტს ბუდისტური სექტის – ჯიოდოს ღვთაება ამიდა (იგივე ამიტაბჰვა) წარმოადგენდა. ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ სამურაებმა იაპონიაში გავრცელებული რელიგიური მოძღვრებებიდან ის ელემენტები გაითავისეს, რომლებიც განსაკუთრებულად ახლოს იყო მათ სულიერ სამყაროსთან. თვით ბუშიდოც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული აღმოსავლურ რელიგიებთან და სწორედ მათგან საზრდოობდა ფილოსოფიური და ეთიკური დოქტრინებით. მაგალითად, ბუდიზმმა ბუშიდოში შეიტანა ბედის გარდუვალობის რწმენა, სიმტკიცის გრძნობა ხიფათისა და უბედურების წინაშე, ცხოვრებისადმი მშვიდი, სიკვდილისადმი კი – გულგრილი დამოკიდებულება. იაპო-

ნელთა უძველესი ეროვნული სარწმუნოებისგან – შინტოიზმისგან ბუშიდომ შეთვისა სამშობლოს სიყვარული, წინაპართა კულტი, შვილების მოკრძალება და მოვალეობები მშობლების მიმართ. შინტოიზმისთვის დამახასიათებელი გარკვეული ნივთების, მაგალითად, ხმლის გაღვთაებრივება კი პირდაპირ მიესადაგებოდა სამურაების საბრძოლო სულისკვეთებას (Спеваковский, 1981: 38). მათ მსოფლმხედველობაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ასევე კონფუციზმმა, კერძოდ, ადამიანთა შორის ურთიერობების შესახებ შემუშავებულმა ხუთმა დოგმამ: უფროსს ემორჩილება უმცროსი, მამას – შვილი, ბატონს – მსახური, ქმარს – ცოლი, მეგობართა შორის თანასწორუფლებიანი ურთიერთობა. ასე რომ, სამურაების რელიგიური მსოფლმხედველობა ყალიბდებოდა შინტოიზმის, ბუდიზმისა და კონფუციზმის დოგმების სინთეზის საფუძველზე ანუ მათი კონკრეტული ელემენტების შერწყმით (Inazo, 2012: 50-51). საბოლოოდ სამურაების ცხოვრებაში დომინანტური პოზიცია დაიმკვიდრა ბუდიზმის ერთ-ერთმა ორიგინალურმა მიმდინარეობამ (ზოგიერთი ავტორი მას სექტასაც უწოდებს) – ძენ-ბუდიზმმა,² რომელიც მათ მთავარ იდეოლოგიად იქცა.

ძენ-ბუდიზმის სტრუქტურა მოიცავს როგორც რელიგიურ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ საფუძვლებს, ისე ცხოვრებისეულ ფილოსოფიას, რაც ადამიანის ცხოვრება-მოღვაწეობის სხვადასხვა მხარეებთანაა დაკავშირებული. XII საუკუნის მიწურულს ძენმა ჩინეთიდან იაპონიაში შეაღწია, სადაც რამდენიმე მიმართულებად გაიყო. მათგან უმთავრესი და ყველაზე პოპულარული გახდა რინძაი და სოტო. მათი ფუძემდებლები იყვნენ ბუდისტი ბერები ეისაი (1141-1215) და დოგენი (1200-1253), რომლებმაც ჩინეთში „ძენის მოძღვარის“ ტიტული მიიღეს და სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ, ახალი მოძღვრების ქადაგებას შეუდგნენ.

²ძენ-ბუდიზმი – ტერმინი “ძენ” (ჩინურად – ჩან) მიმდინარეობს სინსკრიტული “დჰიანა”-დან, რომელიც იაპონური ენის ფონეტიკური ნორმების შესაბამისად, “ძენ”-ად იქცა. ძენ – ნიშნავს თვითჩაღრმავებას, მედიტაციას, ყურადღების კონცენტრირებას, მზერას. მის ფუძემდებლად მიჩნეულია ინდოელი ბუდისტი ბერი ბოდჰიდაკარმა, რომელიც VI საუკუნის დასაწყისში ინდოეთიდან ჩინეთში ჩავიდა და ქადაგება დაიწყო.

აღსანიშნავია, რომ ეისაის მიეწერება იაპონიაში ჩაის სმის რიტუ-
ალური ცერემონიის დამკვიდრება, როგორც ძენის განუყოფელი
კომპონენტისა (The Cambridge History of Japan, 3, 1997: 585-587;
Sources of Japanese Tradition, I, 2001: 308-309). ძენის ხსენებული
ორი მიმართულებიდან სოტომ უფრო მეტი პოპულარობა სოფ-
ლებში, საშუალო რანგის სამურაებსა და გლეხობაში მოიპოვა,
რინძაიმ კი ფართო გავრცელება ჰპოვა საზოგადოების ინტელექ-
ტუალურ ფენაში და უმაღლესი რანგის სამურაებში (Kaiten, 2002:
5-7). ძენ-ბუდიზმმა იაპონიაში რელიგიურთან ერთად, ღრმა სო-
ციალურ-ფსიქოლოგიური და ესთეტიკური დატვირთვა შეი-
ძინა, თანამედროვე პერიოდში კი ის სოციოლოგიას, ფსიქიატ-
რიას და გამოყენებით ფსიქოლოგიასაც დაუახლოვდა. საერთო
ჯამში, ძენ-ბუდიზმის იდეები საუკუნეთა მანძილზე ისე შეეზარ-
და იაპონურ რეალობას, რომ მისი არსებობა აღარც კი შეიმჩნევა
ანუ ისე აღიქმება, როგორც თავისთავად არსებული და აუცილე-
ბელი სეგმენტი.

სამურაების დაინტერესება ძენ-ბუდიზმით არ იყო შემთხ-
ვევითი, რადგანაც მისი მოთხოვნები საოცარი სიზუსტით მიე-
სადაგებოდა მეომართა ფენის ცხოვრების წესს, კერძოდ: მკაცრი
თვითდისციპლინა, სიმამაცე, გულმოწყალება, მომჭირნეობა, სი-
უზერენისადმი ვასალის ერთგულება, სისადავე, და რაც მთავა-
რია, მამაკაცის მთავარ მოვალეობად ის სამხედრო საქმეს მიიჩნ-
ევდა (Kaiten, 2002: 12). გარდა ამისა, ძენ-ბუდიზმი ტანჯვისაგან
ხსნის გზას მხოლოდ შინაგან გასხივოსნებაში, ამქვეყნიური ყო-
ველგვარი სიამოვნებისა და ფუფუნებისგან განდგომაში ხედავ-
და. აღსანიშნავია, რომ ძენი კონფუციანურ იდეებსაც შეიცავდა -
უფროსისადმი უმცროსის მორჩილებასთან და არსებული სოცია-
ლური კანონების მარადიულობასთან დაკავშირებით (Michiko,
2002: 96). ძენი ქადაგებდა, რომ ამქვეყნად ყველაფერი წარმავ-
ლია და დროის მცირე მონაკვეთითაა შემოფარგლული. სიკვდი-
ლი კი, გარდუვალი და მარადიულია, ამიტომ რაც უფრო ადრე
დადგება მისი ჟამი, მით უფრო მშვენიერია ცხოვრება. ძენის
თანახმად, ადამიანი, რომელიც მუდამ მზად არის სიკვდილისა-
თვის, სრულყოფილია. სიკვდილი არ არის საშიში, საშიშია დაეჭ-

ვება – რაკი გადაწყვეტილება მიღებულია, უკან დასახევი გზა აღარ უნდა არსებობდეს (რატიანი, 2000: 61). აქედან მომდინარეობდა სამურაების გულცივი და უშიშარი დამოკიდებულება სიკვდილის მიმართ. „სიცოცხლე ხანმოკლეა, სიკვდილი - მარადიული“- სწორედ ამ დევიზით ხელმძღვანელობდნენ სამურაები. ძენი შთააგონებდა მეომარს, რომ მტრის პირისპირ აუღელვებელი და თავშეკავებული ყოფილიყო, სწორედ რკინისებრი მტკიცე ნებისყოფის წყალობით, ის ნებისმიერ დაბრკოლებას გადალახავდა და გამარჯვებასაც ადვილად მოიპოვებდა.

სამურაების სამხედრო ფენის არსებობის ხანგრძლივი დროის მანძილზე იყო მათი აღზევების, აყვავება-აღმასვლის, დაქვეითების და ბოლოს კი – დამხობის პერიოდები, რაც უშუალო კავშირში იყო იაპონიაში მიმდინარე პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებთან. XVI საუკუნეში სამურაების ფენამ თავისი ძლიერების ზენიტს მიაღწია და როგორც სახელისუფლო ემელონის ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტი, სოციალური კიბის უმაღლეს საფეხურზე მოექცა. ამას, უპირველეს ყოვლისა, ხელს უწყობდა ქვეყანაში მიმდინარე გაუთავებელი ფეოდალური შინაომები, რომელთა მთავარ მამოძრავებელ ძალას სამურაები წარმოადგენდნენ. სწორედ სამურაების განსაკუთრებული აღზევების პერიოდიდან იღებს სათავეს ცნობილი იაპონური ფრთიანი გამოთქმა: „ყვავილთა შორის – ალუბალი, ადამიანთა შორის - სამურაი“(Спеваковский, 1981: 19).

სამურაების მდგომარეობა იაპონიაში რადიკალურად შეიცვალა XIX საუკუნეში; კონკრეტულად, როდესაც ქვეყანა საომარი გასამხედროებული ცხოვრების რეჟიმიდან მშვიდობიან, სამოქალაქო ყოფაზე გადავიდა, სამურაებმა თავიანთი სტატუსი და პრივილეგიები თანდათან დაკარგეს. სიახლეებმა ქვეყნის პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროებში, განსაკუთრებით 1867-1868 წლების ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ, უკვე საბოლოოდ გადაწყვიტა მათი ბედი: 1867 წლის მიწურულს დაემხო ტოკუგავას დინასტია და დასრულდა შიოგუნატის ისტორიაც. ამ აქტით იაპონიაში აღდგენილ იქნა იმპერატორის ერთმმართველობა და ქვეყანა განვითარების ახალ საფეხურზე გადავიდა. გატა-

რებული რეფორმების ფონზე, სამურაებს საფუძველი გამოეცალათ და მათი სისხლსავს მოღვაწეობაც დასასრულს მიუახლოვდა. რა თქმა უნდა, ეს უმტკივნეულოდ არ მომხდარა და სამურაებს ნებით არ დაუთმიათ თავიანთი პოზიციები, ისინი თავიანთი პრივილეგიების და უფლებების აღდგენას მოითხოვდნენ, ადგილი ჰქონდა ლოკალურ ამბოხებებს და შეტაკებებს სახელისუფლებო საჯარისო ფორმირებებთან (Ravina, 2004: 188). ყველაზე მასშტაბური აჯანყება 1877 დაიწყო, რომელსაც იაპონიის ყოფილი სამხედრო მინისტრი საიგო ტაკამორი (1838-1877) მეთაურობდა. ამბოხების საბაზი გახდა მთავრობის მიერ გამოცემული კანონი იარაღის ტარების აკრძალვაზე იმ პირთათვის, ვინც ოფიციალურ სამხედრო სამსახურში არ იმყოფებოდა. სამურაებმა ეს პირად შეურაცხყოფად აღიქვეს და საცუმას სათავადოში კონცენტრირებული საიგო ტაკამორის ლაშქარი სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ - დედაქალაქისკენ დაიძრა. რამდენიმე თვიანი სისხლიანი კონფლიქტი ხელისუფლების საჯარისო ფორმირებებსა და ამბოხებულ სამურაებს შორის ამ უკანასკნელთა მარცხით დასრულდა 1877 წლის 24 სექტემბერს. ბრძოლაში დაჭრილმა საიგო ტაკამორიმ, როგორც ღირსეულმა სამურაიმ, მტერის ხელში ტყვედ ჩავარდნას სიკვდილი არჩია და ჰარაკირით მოისწრაფა სიცოცხლე - ერთ-ერთ თანამებრძოლს თავის მოკვება სთხოვა (Papinot, 1989: 526; Ravina, 2004: 191-193). იაპონელმა ხალხმა მისი სახელი ლეგენდად იქცა და 1899 წელს, როგორც ეროვნულ გმირს, ტოკიოს ერთ-ერთი ცენტრალური პარკის - უენოს შესასვლელში მას ძეგლიც დაუდგეს.

დასკვნა

ხსენებული აჯანყების კრახით დასრულების შემდეგ, სამურაების დიდი ნაწილი მონარქიის სამსახურში ჩადგა (კერძოდ, სამთავრობო ჯარში, პოლიციაში, სამხედრო სასწავლებლებში, სახანძრო რაზმებში და სხვ.), მათი მცირე ნაწილი იატაკქვეშა ტერორისტულ ჯგუფებში გაერთიანდა და არასასურველ პოლიტიკურ პირებს ანადგურებდა. სამურაების გარკვეული ნაწილი, სახსრების უქონლობის გამო, უმდაბლეს დონემდე დაეცა, ზოგმა ვაჭრობასა და ხელოსნობას მიჰყო ხელი, რაც მათთვის მანამდე

საძრახის საქმიანობად ითვლებოდა. ზოგიერთმა მათგანმა კი სოფელს მიაშურა და მიწაზე დაიწყო მუშაობა (Varley, 1984: 213-214; Ebrey and others, 2009: 342). ასე დასრულდა სამურაების დრამატული მოვლენებით აღსავსე ეპოპეა იაპონიაში. რამდენადაც ეს ფენა შექმნილ პოლიტიკურ რეალობაში უკვე დრომოჭმული ფეოდალური წყობილების ერთ-ერთ მთავარ გადმონაშთს წარმოადგენდა, ამიტომ ლოგიკურად, ისტორიული განვითარების კონკრეტულ ეტაპზე ის ისტორიის კუთვნილება უნდა გამხდარიყო და ასეც მოხდა. თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში, იაპონელი ერის სულიერი ცხოვრების არსებით კრიტერიუმად უწინდებურად რჩებოდა სამურაების იდეოლოგია და მათი ტრადიციული მორალური ღირებულებები. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დროთა განმავლობაში ბუმიდოც ტრადიციად იქცა და გარკვეულწილად დღესაც ახორციელებს იაპონიაში მარეგულირებელ ფუნქციას, მისი სული მრავალმხრივ მართავს იაპონელთა ქცევას, შეგნებულად თუ ქვეცნობიერად ისინი მის პრინციპებს მიჰყვებიან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გელაშვილი, ნ. (2012). *იაპონია საუკუნეთა ლაბირინთებში*. თბილისი: „უნივერსალი“.
- პრონიკოვი, ვ., ლადანოვი, ი. (1991). *იაპონელები*. თბილისი: „მეცნიერება“.
- იამამოტო ცუნეტომო (2010). *ჰაგაკურე - ფოთლების ჩრდილში ნაამბობი*. თარგმანი ქ. ჩიგოგიძის, ვლ. ლუარსაბიშვილის, კომენტარები და წინასიტყვაობა გ. თევზაძის. თბილისი: „აზრი“.
- რატიანი, ი. (2000). *იაპონური დღიურები*. თბილისი: „საარი“.
- სუენ ძი. (2009). *სამხედრო ხელოვნების შესახებ*. ჩინურიდან ქართულ ენაზე მთარგმნელი ზ. მამნიაშვილი. თბილისი: “მერიდიანი”.
- Clavell, J. (1999). *Shogun*. London: “Hadder&Stoughton”.
- Ebrey, P., Walthall, A., Palais, J. (2009). *East Asia – a Cultural, Social and Political History*. USA: “Publishing house Wadsworth”.

- Japan in Modern History, vol. 1* (1995). Tokyo: “Kodansha”.
- Inazo, Nitobe. (2012). *Bushido the Soul of Japan*. USA: “Kodansha”.
- Kaiten, Nukariya. (2002). *Zen – the Religion of the Samurai*. USA: “El Paso Northe Press”.
- Michiko, Yusa. (2002). *Japanese Religious traditions*, London- New York: “Prentice Hall”.
- Naoki, Takei. (2001). *Getting Closer to Japan – Japanese Culture*. Tokyo: “ASK. Co.Ltd”.
- Papinot, E. (1989). *Historical and Geographical Dictionary of Japan*. Tokyo: “Tuttle”.
- Pctoral Encyclopedia of Japanese Culture*. (1990). Editorial consultant Nakayama Kaneyoshi. Tokyo: “Gakken”.
- Ravina, M. (2004). *The Last Samurai: the Life and Battles of Saigo Takamori*. USA - New Jersey: “Ratings & Rewiews”.
- Sources of Japanese Tradition from the Early Times to 1600, vol. 1*. (2001). General editor Wm. Theodore de Bary. “Columbia University Press”.
- The Cambridge History of Japan*. (1997). Edited by J. W. Hall, M. B. Jansen, M. Kanai, D. Twitchett. vol. 3: “Cambridge University Press”.
- Varley, H. P. Ivan and Nabuko Morris. (1970). *Samurai*. London: “Weidenfeld & Nicoison”.
- Искендеров, А. А. (1984). *Тоётоми Хидэёси*. Москва: “Наука”.
- Кодекс Бусидо. Хагакуре*. (2003). Перевод А. Боченкова, В. Горбатько. Москва: “Наука”.
- Спеваковский, А. Б. (1981). *Самурай – военное сословие Японии*. Москва: “Наука”.
- Стэнли-Бейкер, Дж. (2002). *Искусство Японии*. Москва: «Слово».
- Теимс, Р. (2009). *Япония – история страны*. Москва – Санкт-Петербург: «Эксмо».
- Тёрнбулл, С. (2007). *Символика Японских самураев*. Москва: «Астрель».
- Тёрнбулл, С. (2009). *Самурай – вооружение, обучение, тактика*. Москва: «Эксмо».